

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของช่างจักสานไม้ไผ่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก” สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สํารวจความคิดเห็นของช่างจักสานไม้ไผ่เกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก ในด้านรูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก ในด้าน รูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ช่างจักสานไม้ไผ่ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก จำนวน 144 ท่านตามบัญชีรายชื่อของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม 171 ท่าน คิดเป็นร้อยละ 84.21

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักสานไม้ไผ่ จากนั้นได้สร้างเครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามขึ้น 1 ชุด เพื่อสอบถามความคิดเห็นของช่างจักสานไม้ไผ่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประเภทของใช้ในครัวเรือน แบบสอบถามมี 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เครื่องจักรสานไม้ไผ่ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในด้าน รูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด

โดยการสร้างแบบสอบถามนี้อยู่ภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องจักรสานไม้ไผ่จำนวน 5 ท่าน และได้นำแบบสอบถามนี้ไปทดลองใช้กับช่างจักรสานไม้ไผ่ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรจริงจำนวน 25 ท่าน เพื่อหาข้อบกพร่องแล้วปรับปรุงแก้ไขก่อนที่จะนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้ออกไปเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามตอนที่ 1 และ 2 มาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง นำส่วนที่เป็นปลายเปิดมาวิเคราะห์โดยจัดลำดับความคิดเห็นเป็นความถี่ และเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปของผู้ตอบ

ช่างจักรสานไม้ไผ่ ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก ตามรายชื่อของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี รองลงมาอายุ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าอายุของช่างจักรสานโดยเฉลี่ยแล้วค่อนข้างมาก ช่างจักรสานเกือบทั้งหมดสมรสแล้ว และทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 90.28 อาชีพหลักของช่างจักรสานส่วนใหญ่คือ ทำเครื่องจักรสานไม้ไผ่ รองลงมาคือทำนา ทำสวน ทำไร่ และค้าขาย อาชีพ

เสริมของช่างจักสานส่วนใหญ่ทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ รองลงมาคือ กระจัง เครื่องจักสานไม้ไผ่ประเภทของใช้ในครัวเรือนที่ช่างจักสานไม้ไผ่ทำบ่อยที่สุดหรือถนัดที่สุดได้แก่ ตะกร้ามีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 29.86 รองลงมาคือ กระบุง ร้อยละ 26.39 ตะแกรง ร้อยละ 13.19 กระจาดร้อยละ 6.94 ตามลำดับ ช่างจักสานส่วนใหญ่จะทำเครื่องจักสานในยามว่าง วัตถุประสงค์ในการทำเครื่องจักสานคือ ช่างจักสานส่วนใหญ่ทำเพื่อจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางมากที่สุด มีทำเพื่อจำหน่ายภายในหมู่บ้าน ช่างจักสานส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดการทำเครื่องจักสานไม้ไผ่มาจากบรรพบุรุษมากที่สุดคือ ร้อยละ 60.17 รองลงมาได้รับการถ่ายทอดมาจากกลุ่มจักสานภายในหมู่บ้านร้อยละ จากการเผยแพร่ของหน่วยงานราชการและจากการสนใจเรียนรู้ด้วยตนเองตามลำดับ ช่างจักสานส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำเครื่องจักสานมานานแล้ว ส่วนใหญ่ทำเครื่องจักสานเกินกว่า 20 ปี ช่างจักสานส่วนใหญ่มีรายได้สุทธิจากการทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ต่อเดือน ประมาณ 2,000 - 3,000 บาท รองลงมาคือ 1,000 - 2,000 บาท

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ประเภทของใช้ในครัวเรือน

ก. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปทรง

ช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงของเครื่องจักสาน สาเหตุที่ช่างจักสานไม้เปลี่ยนแปลงรูปทรงส่วนใหญ่มีความเห็นว่า รูปทรงเดิมที่ทำมีความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว สาเหตุรองลงมาคือทำได้เฉพาะรูปทรงที่เคยทำร้อยละ และรูปทรงที่ทำเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยน

ช่างจักสานที่เปลี่ยนแปลงรูปทรงส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะสร้างรูปทรงตามเดิมแต่ทำให้มีหลายขนาดมากขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ สร้างรูปทรงขึ้นมาใหม่โดยพัฒนาจากรูปทรงเดิม สร้างรูปทรงขึ้นมาใหม่ตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองสร้างรูปทรงเลียนแบบเครื่องจักสานของท้องถิ่นอื่น และสร้างรูปทรงใหม่ตามลูกค้าสั่ง ตามลำดับ

ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงรูปทรงพบว่า ช่างจักสานได้เปลี่ยนแปลงรูปทรงในช่วงปี พ.ศ. 2529 - 2531 มากที่สุด รองลงมาคือ ช่วงปี พ.ศ. 2535 - 2537 เท่ากันกับ ช่วงปี พ.ศ. 2538 - 2540

ช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงรูปทรงดังกล่าว ช่างจักสานที่เห็นด้วยมีร้อยละ 95.24 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 4.76 เหตุผลของช่างจักสานที่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงรูปทรงคือ ทำให้ขายได้มากขึ้น ใช้งานได้ดีกว่าเดิม สวยงามขึ้น มีความแปลกใหม่ และลูกค้าชอบ ตามลำดับ เหตุผลของช่างจักสานที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงรูปทรงคือ ชอบรูปทรงแบบเดิมมากกว่า

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปทรงพบว่าช่างจักสานส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงรูปทรงเพราะ ทำตามความต้องการของผู้สั่งมากที่สุด รองลงมาคือ ต้องการประยุกต์ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไป

ข. การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง

พบว่าช่างจักสานส่วนใหญ่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเครื่องจักสานคิดเป็นร้อยละ 56.25 ไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ร้อยละ 43.75 สรุปได้ว่าช่างจักสานส่วนใหญ่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

สำหรับช่างจักสานที่ไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างพบว่ามีสาเหตุมาจาก ช่างจักสานเห็นว่าโครงสร้างเดิมที่ทำอยู่มีความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เหตุผลนี้มีมากที่สุดถึงร้อยละ 82.09 รองลงมาคือทำได้เฉพาะโครงสร้างที่เคยทำ และโครงสร้างที่ทำเป็นที่ต้องการของตลาด

ในส่วนของช่างจักสานที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างพบว่า ช่างจักสานส่วนใหญ่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้วัสดุอื่นมาผูกมัดถักขอบหรือใช้ยึดโครงสร้างของเครื่องจักสานมากที่สุด รองลงมาคือ การเปลี่ยนโครงสร้างในส่วนที่จับหรือหิ้ว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนฐาน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนปาก และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนฝาตามลำดับ สำหรับโครงสร้างส่วนลำตัวไม่พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนต่างๆของเครื่องจักสานเป็นดังนี้ ส่วนปากมีการนำยางมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนปากร้อยละ 71.43 รองลงมาคือ นำโลหะมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนปาก ร้อยละ 28.57

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนลำตัว ไม่พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนลำตัว

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนฐานพบว่ามี การนำยางมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนฐาน ร้อยละ 57.14 รองลงมาคือนำไม้กระดานมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนฐาน ร้อยละ 28.57

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนฝา พบว่ามี การโลหะมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนฝาร้อยละ 50.00 เท่ากับการนำผ้ามาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนฝา

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนที่จับหรือหัว พบว่า ส่วนใหญ่มีการนำพลาสติกมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนที่จับหรือหัว ร้อยละ 75.00 นำโลหะมาทำหรือเสริมโครงสร้างส่วนที่จับหรือหัว ร้อยละ 25.00

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยการนำวัสดุอื่นมาใช้ในการผูกมัดดักขอบหรือใช้ยึดโครงสร้าง พบว่ามี การนำลวดมาใช้ในการผูกมัดดักขอบหรือใช้ยึดโครงสร้างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.68 รองลงมาคือ เชือก ร้อยละ 35.37 ตะปู ร้อยละ 19.51 และกาวร้อยละ 2.44 ตามลำดับ

ช่วงเวลาที่ช่างจักสานส่วนใหญ่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างคือ ช่วงปี พ.ศ. 2532 - 2534 ร้อยละ 38.27 รองลงมาคือช่วงปี พ.ศ. 2535 - 2537 ร้อยละ 24.69 ช่วงปี พ.ศ. 2529 - 2531 ร้อยละ 14.81

ช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดังกล่าว โดยให้ความเห็นว่า มีความสะดวกรวดเร็ว มีความแข็งแรงเพิ่มขึ้น หายหายากและราคาแพง ช่างจักสานที่ไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างให้เหตุผลของการไม่เห็นด้วยว่า ถ้าใช้หวายจะทนกว่า พลาสติกจะกรอบและแตกง่าย ใช้หวายจะสวยงามกว่า

สาเหตุที่ช่างจักสานเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ส่วนใหญ่ต้องการให้เกิดความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น รองลงมาคือต้องการทำให้โครงสร้างมีความคงทนแข็งแรงมากขึ้น ขาดแคลนหวายที่เป็นวัสดุสำคัญในการผูกมัดดักขอบ ส่วนน้อยที่มีสาเหตุมาจากเพื่อลดต้นทุนการผลิต

ค. การเปลี่ยนแปลงด้านลวดลาย

ช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงลวดลายคิดเป็นร้อยละ 86.11 เปลี่ยนแปลงลวดลายร้อยละ 13.89 แสดงให้เห็นว่า ในส่วนของลวดลายมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อยมาก

สาเหตุที่ช่างจักสานไม่เปลี่ยนแปลงลวดลายเพราะ ทำได้เฉพาะลายที่เคยทำ หรือกล่าวได้ว่าช่างจักสานมีความสามารถในการสร้างลวดลายที่จำกัด สาเหตุรองลงมาคือไม่สามารถสานลายอื่นได้เพราะรูปทรงบังคับ และลายที่ทำมีความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ตามลำดับ

ในส่วนของช่างจักสานที่เปลี่ยนแปลงลวดลาย พบว่า มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงลวดลายดังนี้ ส่วนใหญ่สร้างลายขึ้นมาใหม่โดยพัฒนาจากลายแม่บทร้อยละ 37.20 รองลงมาคือ มีการย้อมสีเส้นตอกแล้วนำมาสานเป็นดอกดวงและลวดลาย ร้อยละ 29.70 สร้างลายขึ้นมาใหม่โดยพัฒนาจากลายผ้าทอร้อยละ 13.95

ช่วงเวลาที่ช่างจักสานเปลี่ยนแปลงลวดลายพบว่า ส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงลวดลายในช่วงปี พ.ศ. 2538 - 2540 ร้อยละ 35.00 รองลงมาคือช่วงปี พ.ศ. 2529 - 2531

ช่างจักสานที่เปลี่ยนแปลงลวดลายทั้งหมดเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงลวดลาย โดยให้ความเห็นว่า ทำให้สวยงามมากขึ้น ขายได้มากขึ้น ลูกค้าชอบและทำให้มีความหลากหลายมากขึ้น

สาเหตุที่ช่างจักสานเปลี่ยนแปลงลวดลาย พบว่า ส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงลวดลายเพราะต้องการความแปลกใหม่ร้อยละ 34.29 รองลงมาคือทำตามความต้องการของผู้สั่งร้อยละ 20.00 เท่ากันกับทำตามลวดลายที่กำลังได้รับความนิยมของตลาด

กล่าวสรุปได้ว่า ช่างจักสานส่วนใหญ่ทำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในด้านโครงสร้างมากที่สุด โดยลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนใหญ่จะเป็นในรูปของการนำวัสดุประเภท โลหะ เชือกพลาสติก กาว ยาง มาใช้ในการผูกมัดดักขอบ หรือใช้ยึดโครงสร้างของเครื่องจักสาน สาเหตุที่ช่างจักสานเปลี่ยนโครงสร้างส่วนใหญ่ทำเพื่อต้องการความสะดวกรวดเร็ว ด้านรูปทรงช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรง สาเหตุของการไม่เปลี่ยนแปลงรูปทรงเป็นเพราะรูปทรงเดิมที่ความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ในด้านลวดลายเมื่อเทียบรูปทรงและโครงสร้างแล้วเป็น การเปลี่ยนแปลงในด้านลวดลายถือว่ามีน้อยที่สุด สาเหตุที่ช่างจักสานไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายเป็นเพราะ ช่างจักสานมีความสามารถในการสานลวดลายจำกัด คือ ทำได้เฉพาะลายที่เคยทำ ดังนั้นจึงไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงไปทำหรือสร้างลายอื่นขึ้นมาได้

อภิปรายผล

สภาพทั่วไปของช่างจักสาน

จากการศึกษาผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของช่างจักสานไม้ไผ่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก พบว่า

ช่างจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย มีอายุอยู่ในช่วง 41 - 50 ปี สมรสแล้ว และทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ อาจเป็นเพราะงานจักสานเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียดประณีต ซึ่งเป็นงานที่เหมาะสมกับเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และอาจมีความสืบเนื่องมาจากงานหัตถกรรมพื้นบ้านในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า งานส่วนมากน่าจะเป็นของผู้หญิง เพราะผู้ชายจะถูกเกณฑ์มาเป็นไพร่หลวงทำงานให้เจ้าขุนมูลนาย “ชนิดเข้าเดือนออกเดือน” ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ ดังนั้นงานหัตถกรรมเครื่องใช้ในบ้านจึงตกเป็นของผู้หญิงเสียส่วนใหญ่ โดยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ว่าหัตถกรรมประเภทจักสาน จึงมักเป็นงานของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย(วิบูลย์ลีสุวรรณ,2539) อีกเหตุผลหนึ่งอาจนำมากล่าวอ้างได้คือผู้หญิงที่มีอายุในช่วงดังกล่าว อยู่ในช่วงของวัยกลางคนไม่ต้องรับภาระในการดูแลบุตร หรือหุงหาอาหารและไม่ได้เป็นแรงงานหลักของครอบครัว ทำให้มีเวลารว่าง จึงหันมาทำเครื่องจักสานไม้ไผ่(ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตและคณะ,2528)

ช่างจักสานส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อาจเป็นเพราะจำนวนปีที่ใช้ในการศึกษาภาคบังคับของอดีตอยู่ที่ 4 ปี ก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงเป็น 7 ปี และ 6 ปีในปัจจุบัน และอาจเป็นเพราะในวัยเด็กช่างจักสานเหล่านี้ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน ทำให้ช่างจักสานส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่เพียงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งสอดคล้องกับทรงศักดิ์ ศรีบุญจิต(2528) ที่พบว่าสำหรับช่างจักสานที่มีอายุมาก จำนวนปีที่อยู่ในสถานศึกษามีความสัมพันธ์แบบผกผันกับอายุของช่างจักสาน กล่าวคือ ช่างจักสานที่มีอายุมากจะมีจำนวนปีที่อยู่ในสถานศึกษาน้อย

ช่างจักสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพจักสานไม้ไผ่เป็นอาชีพหลัก ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นเป็นหลักก็จะทำเครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นอาชีพเสริม รายได้สุทธิต่อเดือนจากการทำเครื่องจักสานไม้ไผ่อยู่ในช่วง 2000 - 3000 บาท ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาชีพจักสานเป็นอาชีพที่มั่นคงอาชีพหนึ่ง ปัจจัยในการประกอบอาชีพใช้เพียงทักษะ ฝีมือ ความชำนาญและเครื่องมือพื้นบ้านที่หาได้ในท้อง

ถิ่น ไม่ต้องใช้ทุนรอนมากมาย สถานที่ที่ใช้สำหรับประกอบการจักสาน ไม่จำเป็นต้องใช้โรงงานขนาดใหญ่หรือเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัย ช่างจักสานสามารถทำการจักสานได้ภายในบริเวณบ้าน อาจเป็นที่ชานบ้าน ภายในห้องนั่งเล่น หรือใต้ร่มไม้ก็สามารถทำงานจักสานได้แล้ว งานจักสานจึงเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว สอดคล้องกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม(2532)ที่ว่า ในปัจจุบันการผลิตเครื่องจักสานมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เพราะเป้าหมายของการผลิตจะเปลี่ยนจากการทำเพื่อใช้ในครัวเรือนหรือแลกเปลี่ยนกับปัจจัยในการครองชีพอื่นๆ มาเป็นการทำเพื่อขายเป็นรายได้พิเศษนอกเหนือไปจากอาชีพหลัก หรือบางท้องถิ่นผลิตเครื่องจักสานเป็นอาชีพหลักก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย

ช่างจักสานส่วนใหญ่ทำเครื่องจักสานในยามว่าง และส่วนใหญ่ทำเพื่อจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง อาจเป็นเพราะช่างจักสานไม่มีความรู้ทางด้านการตลาด ไม่มีความชำนาญในการขาย ขาดพาหนะที่จะขนส่งผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในเมือง ช่างจักสานส่วนใหญ่จึงนิยมทำแล้วจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง สอดคล้องกับวิเชียร ณ นครและคณะ(2514)ที่พบว่า ช่างฝีมือมักจะประสบปัญหาทางด้านการตลาด เนื่องจากไม่มีความรู้

ช่างจักสานส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดการทำเครื่องจักสานไม่ไผ่มาจากบรรพบุรุษ ทั้งนี้เพราะในอดีตสังคมไทยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ เด็กๆจะถูกฝึกให้ทำงานช่วยเหลือพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ทำเครื่องจักสาน เด็กๆก็จะได้รับวิชาความรู้ที่ติดตัวมาด้วย ซึ่งสอดคล้อง กับวิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ(2532)ที่กล่าวถึงการถ่ายทอดเกี่ยวกับการทำเครื่องจักสานว่า การทำเครื่องจักสานพื้นบ้านในประเทศไทยแต่เดิมนั้น จะเป็นการถ่ายทอดสืบต่อกันภายในครอบครัว ลักษณะการสอนลูกมากกว่าวิธีอื่น ลักษณะเช่นนี้ผู้ที่เรียนจะต้องเริ่มเรียนรู้จากการบอกเล่ากันด้วยปาก แล้วฝึกหัดทำเรื่อยไปจนเกิดความชำนาญและทำได้ในที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของพยุงพร ไตรรัตนสิงห์กุล(2538)ที่พบว่าครอบครัวเป็นแหล่งความรู้แห่งแรกที่ทำให้การศึกษาอบรมแก่บุตรหลาน เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีความรู้ในการประกอบอาชีพ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ในบ้าน มีความรู้ในวิชาใด ก็จะฝึกหัดบุตรหลานของตนในวิชาที่ตนรู้ ถ้าพ่อแม่มีความรู้ความชำนาญในการทำหัตถกรรมจักสานไม่ไผ่ ลูกจะได้รับการถ่ายทอดการทำหัตถกรรมจักสานไม่ไผ่เช่นกัน อาจจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

ช่างจักสานส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำเครื่องจักสาน 20 ปีขึ้นไปซึ่งเป็นเพราะช่างส่วนใหญ่มีอายุมากประกอบกับได้รับการถ่ายทอดการทำเครื่องจักสานมาแต่เด็ก มีความคุ้นเคยกับ

การทำเครื่องจักสานมาเป็นเวลานานทำให้ประสบการณ์ในการทำเครื่องจักสานมากขึ้นตามไปด้วย

เครื่องจักสานที่ช่างจักสานถนัดที่สุดหรือทำบ่อยที่สุดคือ ตะกร้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตะกร้าเป็นภาชนะที่ยังได้รับความนิยมใช้สอยจากผู้คนอยู่มาก เนื่องจากมีประโยชน์ใช้สอยได้หลายลักษณะ เช่น ใส่สิ่งของต่างๆ ใส่กับข้าว ใส่หมากพลู ใส่ของไปวัด ทำให้มีความต้องการอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับมะลิวัลย์ ชีมอน ลิมไพบูลย์(2520)ที่พบว่าผลิตภัณฑ์จักสานที่นิยมมักได้แก่ประเภทที่ใช้เป็นภาชนะบรรจุสิ่งของเท่านั้น เช่น ตะกร้า เข่ง จึงทำให้พบว่าช่างจักสานส่วนใหญ่ทำตะกร้าบ่อยที่สุดเมื่อทำบ่อยก็จะเกิดความชำนาญและมีความถนัดมากที่สุดด้วย

จากการศึกษาและประสบการณ์ในการออกไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก ผู้วิจัยมีข้อสังเกตในประเด็นเกี่ยวกับช่างจักสานไม้ไผ่ดังนี้ คือ

โดยทั่วไปเรามักเข้าใจว่า “ช่างจักสาน” เป็นช่างพื้นบ้านพื้นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะต่างไปจากช่างประเภทอื่นหรือศิลปินด้านต่างๆ เป็นช่างชาวบ้านที่ฝึกหัดทำงานช่างมาจากบรรพบุรุษในครอบครัวของตน แสดงความสามารถของตนให้ปรากฏออกมาด้วยความละเอียดประณีตของผลงาน และจะสร้างงานตามรูปแบบของชนบประเพณี และความเชื่อ แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบันช่างจักสานบางแห่งเป็นเพียงแรงงานรับจ้างจักสาน เป็นเพียงกลุ่มแม่บ้านที่หันมาทำการจักสานตามการส่งเสริมจากหน่วยราชการ มิใช่ช่างที่มีลักษณะเฉพาะและชาติจิตวิญญาณแห่งพื้นบ้านอย่างแท้จริง ช่างจักสานในปัจจุบันอาจแบ่งได้หลายประเภท ดังนี้

- 1 ช่างจักสานพื้นบ้าน ช่างประเภทนี้จะเป็นช่างที่มีลักษณะเฉพาะของช่างพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีฝีมือละเอียดประณีต ผลงานมีความสอดคล้องกับชนบประเพณี สร้างงานสนองความเชื่อและประโยชน์ใช้สอยของตนเอง มีความเป็นศิลปินสูง ช่างพื้นบ้านเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการสืบทอดการช่างพื้นบ้านของไทยให้ดำรงอยู่สืบไป ในปัจจุบันช่างเหล่านี้วันจะหายากและจะสูญสลายไปในที่สุด

2 ช่างจักสาน คือช่างที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่นกัน แต่มีจุดประสงค์ในการสร้างงานจักสานเพื่อขายเป็นหลัก ช่างเหล่านี้มีการพัฒนารูปแบบของเครื่องจักสานแบบดั้งเดิมให้เป็นที่ไปตามความต้องการของตลาด เราสามารถพบเห็นช่างเหล่านี้ได้ในแหล่งจักสานที่สำคัญและมีชื่อเสียงของประเทศ

3 ช่างกลุ่มแม่บ้าน เป็นช่างที่ได้รับการอบรมส่งเสริมจากหน่วยงานของราชการ สร้างเครื่องจักสานเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว รูปแบบที่ทำมักทำตามที่วิทยากรแนะนำ ยังขาดความชำนาญและขาดความประณีต ช่างเหล่านี้ไม่มีความผูกพันหรือไม่รู้ลึกถึงความมีคุณค่าของเครื่องจักสานในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

4 แรงงานจักสาน ช่างเหล่านี้มักจะเป็นแรงงานรับจ้างตามสถานประกอบการจักสานขนาดใหญ่ จะทำงานเฉพาะส่วนคือ ถักคนไหนถักนี้ เข้าขอบ ก็จะทำแต่เข้าขอบอย่างเดียว ใครถักไหนถักดอกก็จะเหลาดอกอย่างเดียว จึงกล่าวได้ว่าคนเหล่านี้เป็นเพียงแรงงานจักสาน ไม่สามารถทำเครื่องจักสานสำเร็จเป็นชิ้นเป็นอัน มีระบบการทำงานคล้ายกับระบบอุตสาหกรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปทรง

พบว่าช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงคิดเป็นร้อยละ 29.17 ช่างจักสานที่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงคิดเป็นร้อยละ 70.83 จะเห็นว่าช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรง โดยให้ความเห็นถึงสาเหตุของการไม่เปลี่ยนแปลงรูปทรงเพราะ รูปทรงที่ทำอยู่เดิมมีความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ร้อยละ 42.55 และทำได้เฉพาะรูปทรงที่เคยทำ ร้อยละ 39.00 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเครื่องจักสานไม้ไผ่แต่ละชนิดได้ถูกใช้สอยมานาน ทำให้รูปทรงของเครื่องจักสานไม้ไผ่ได้รับการพัฒนา ผ่านการขัดเกลา แกะไข มานับร้อยปี จนสามารถใช้สอยได้สมบูรณ์ที่สุด ประกอบกับเครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผู้คนมักจะคำนึงถึงความเรียบง่ายและความสะดวกในการใช้สอยเป็นหลัก จึงไม่นิยมที่จะคิดค้นรูปทรงหรือสร้างสรรค์รูปแบบที่มีความแปลกใหม่ออกไป ผิดกับการสร้างผลงานทางศิลปะหรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการความแปลกใหม่และความคิดสร้างสรรค์สูง สอดคล้องกับวิบูลย์ ลี้สุวรรณ(2539) ที่กล่าวว่า งานหัตถกรรมส่วนมากจะมีความสมบูรณ์ในตัว เพราะได้ผ่านการแก้ปัญหา การออกแบบที่ตรงไปตรงมาชัดเจน เพื่อให้สนองความต้องการได้อย่างเหมาะสมมาเป็นเวลานานนับ

ร้อยปี และตรงกับพยุพธร ไตรรัตนสิงหนกุล(2537)ที่กล่าวถึงเครื่องใช้พื้นบ้านของชาวชนบทว่า เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆที่ไ้กัน ยังยึดเอาความสะดวกในการหางายและราคาถูกเป็นสำคัญมากกว่าที่จะคำนึงถึงความงดงาม ความมีราคา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า รูปทรงที่ช่างจักสานทำมาแต่ดั้งเดิม มีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ช่างจักสานจะไม่คิดที่จะดัดแปลงให้งานเหล่านี้ วิจิตรหรือแปลกตาออกไป ด้วยเพราะเครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ไม้สอยพื้นบ้าน ผู้สร้างและผู้ใช้ จะคำนึงถึงความสะดวก หางายและราคาถูกมากกว่าที่จะคิดหาหรือสร้างของใช้ที่มีความวิจิตร พิสดารหายากและราคาแพง อีกทั้งรูปทรงเดิมก็ตอบสนองการใช้สอยได้ดีอยู่แล้ว จึงไม่มีความ จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปทรง สำหรับความคิดเห็นที่ว่าทำได้เฉพาะรูปทรงที่เคยทำ ทั้งนี้ เป็นเพราะช่างจักสานคือช่างพื้นบ้านหรือช่างชาวบ้านทั่วไป จะแสดงความสามารถทางศิลปะออกมา ในรูปของความละเอียดประณีตมากกว่าที่จะคิดสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ประกอบกับช่าง พื้นบ้านมักจะยึดรูปแบบตามประเพณีปฏิบัติมากกว่า รวมทั้งการทำเครื่องจักสานแต่ละชนิด จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ การจะทำเครื่องจักสานชนิดอื่นที่แตกต่างไปจาก เดิม จะต้องเริ่มต้นในการฝึกฝนใหม่ หากไม่ใช่ว่าช่างที่มีความสามารถเป็นพิเศษแล้ว การจะ สร้างเครื่องจักสานขึ้นมาใหม่ที่แตกต่างไปจากที่เคยทำถือเป็นงานที่ไม่ถ่วงน้ำหนัก ต้องใช้ความ พยายามอย่างสูง และเนื่องจากรูปทรงเครื่องจักสานแต่ละชนิดมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นที่คุ้นเคย ของผู้ใช้งานาน หากสร้างสรรค์หรือเปลี่ยนแปลงรูปทรงออกมาแล้วผู้คนไม่ยอมรับ ทำให้ จำหน่ายไม่ได้และบั่นทอนแรงบันดาลใจ จึงทำให้ช่างจักสานไม่ใ้ไม่นิยมเปลี่ยนแปลงรูปทรง

ในส่วน of ช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรง พบว่าช่างจักสานส่วนใหญ่ได้ทำการ เปลี่ยนแปลงรูปทรงในลักษณะการสร้างรูปตามเดิมแต่ทำให้มีหลายขนาดมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 55-56 อาจเป็นเพราะในอดีตเครื่องจักสานถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้สอยเป็นภาชนะ เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ในการประกอบอาชีพ ดังนั้นขนาดของเครื่องจักสานที่ทำจะสอดคล้องกับหน้าที่ใช้สอย ปัจจุบันเครื่องจักสานได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในลักษณะใหม่ ความต้องการใช้ในลักษณะใหม่นี้มี ผลทำให้ต้องปรับขนาดของรูปทรงของเครื่องจักสาน เพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยแบบใหม่ ตัวอย่างเช่น กระจาด เป็นภาชนะกลมๆ เตี้ยๆ สูงประมาณ 6 นิ้ว มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 นิ้ว หรือใหญ่กว่า ในอดีตจะใช้เป็นภาชนะสำหรับใส่ผัก ผลไม้ ปัจจุบันจะพบเห็นแม่ค้า ที่ขายของตามตลาดนิยมนำกระจาดมาใส่สตางค์ เส้นผ่าศูนย์กลาง 12 นิ้วของกระจาดแบบ เดิมจึงดูใหญ่เกินความจำเป็น ดังนั้นจึงต้องมีการปรับขนาดให้เล็กลง เพื่อให้เหมาะสมกับการ ใช้เป็นภาชนะสำหรับใส่สตางค์รวมทั้งจะได้ไม่สิ้นเปลืองเนื้อที่และสามารถ หยิบติดไม้ติดมือหรือ พกพาไปได้สะดวก อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ปัจจุบันมีการผลิตเครื่องจักสานบางชนิดให้มีขนาด เล็กเป็นพิเศษเพื่อใช้เป็นภาชนะใส่ของจุจกิก ใส่เครื่องประดับ หรือใช้เป็นของที่ระลึกของขวัญ

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงขนาดในลักษณะดังกล่าวข้างจักสานได้ทำให้เหมาะสมกับการใช้สอยที่เปลี่ยนไป สอดคล้องกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม(2532)ที่กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานได้มีการพัฒนารูปแบบเพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น และการเปลี่ยนแปลงรูปทรงโดยการปรับขนาด เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายไม่ต้องเปลี่ยนแปลงทักษะและวิธีการ ซ่างไม่จำเป็นต้องฝึกหรือหัดทำรูปทรงแบบใหม่ เพียงแต่ลดขนาดและสัดส่วนลงเท่านั้น จึงพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงรูปทรงในลักษณะนี้มากที่สุด การเปลี่ยนแปลงรูปทรงโดยสร้างรูปทรงขึ้นมาใหม่โดยการพัฒนาจากรูปทรงเดิม พบว่ามีร้อยละ 29.26 การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ ซ่างจักสานอาจดัดแปลง เพิ่มลดบางส่วนของเครื่องจักสานเดิม ก็จะได้เครื่องจักสานที่มีรูปทรงใหม่ขึ้นมา การสร้างรูปทรงในลักษณะนี้ ซ่างจักสานต้องอาศัยทักษะและมีมือประกอบกับความคิดสร้างสรรค์ ทำให้การสร้างรูปทรงในลักษณะนี้มีความยากมากกว่าที่จะทำโดยการสร้างตามรูปทรงเดิมแต่ทำให้มีหลายขนาดมากขึ้น จึงทำให้มีผู้เปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้น้อยกว่าอย่างแรก

การเปลี่ยนแปลงรูปทรงอีกลักษณะหนึ่งคือ การสร้างรูปทรงขึ้นมาใหม่ตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองมีเพียงร้อยละ 7.41 การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ ซ่างจักสานจะต้องมีความชำนาญ สามารถที่จะจินตนาการรูปทรงพร้อมทั้งรู้วิธีการว่าจะต้องเริ่มต้นอย่างไร ต้องใช้ลายสานและใช้โครงสร้างแบบไหนจึงจะทำให้เครื่องจักสานสามารถทรงตัวอยู่ได้ การสร้างงานในลักษณะนี้จะเกิดได้ต่อเมื่อซ่างจักสานมีแรงบันดาลใจ หรือมีความต้องการที่จะสร้างงานที่มีความพิเศษ ต้องการให้ได้งานที่แปลกออกไป เพื่อสนองความต้องการของตนเอง ลักษณะของการสร้างรูปทรงขึ้นมาใหม่ทั้งหมดนี้จะพบได้อีกกรณีหนึ่งคือเมื่อมีผู้ต้องการสั่งให้ทำเป็นพิเศษ โดยกำหนดให้เพียงหน้าที่ใช้สอย ส่วนรูปแบบหรือรูปทรงจะออกมาเช่นไรนั้น เป็นหน้าที่รองซ่างจักสานที่จะต้องทำออกมาให้ได้ การทำในลักษณะนี้ถือเป็นงานที่ยากและต้องใช้ทักษะความชำนาญเป็นอย่างสูง จึงไม่ค่อยพบการเปลี่ยนแปลงรูปทรงในลักษณะนี้

การเปลี่ยนแปลงอีกลักษณะหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงโดยสร้างรูปทรงเลียนแบบเครื่องจักสานของท้องถิ่นอื่นพบร้อยละ 5.55 การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ส่วนใหญ่เกิดจากการที่หน่วยงานราชการได้เข้ามาส่งเสริมฝึกอาชีพโดยมีวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถจากท้องถิ่นอื่นเป็นผู้ถ่ายทอดรูปแบบให้ทำตาม หรืออาจเกิดจากการที่ซ่างจักสานไปรับการอบรมถ่ายทอดรูปแบบมาจากท้องถิ่นอื่น รูปทรงที่ได้มักจะเป็นที่นิยมทำกันในท้องถิ่นอื่น ซ่างจักสานที่รับการถ่ายทอดมาจึงคิดทำบ้างเพื่อหวังผลทางการตลาด แต่บางครั้งรูปทรงที่เลียนแบบมาไม่ตรงกับความถนัดของซ่าง เมื่อทำออกมาแล้วฝีมือสู้ไม่ได้ ขาดคุณค่าความงาม ทำให้ขายไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จและเลิกทำไป และอีกเหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า โดยธรรมชาติแล้วผู้คนมักจะรักในถิ่นฐานของ

ตนเอง มีความหยิ่งในศักดิ์ศรีโดยเฉพาะผู้ที่มีสายเลือดของช่างที่แท้จริงหรืออาจเรียกได้ว่ามีความเป็นศิลปินสูง มักจะไม่ลอกเลียนแบบของใคร ทำให้ช่างจักสานไม่นิยมลอกเลียนแบบรูปทรงของท้องถิ่นอื่น

สำหรับการสร้างรูปทรงเลียนแบบของโซ่อย่างอื่นและสร้างรูปทรงเลียนแบบรูปทรงของสัตว์ไม่พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ อาจเป็นเพราะการทำในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างเครื่องจักสานแบบใหม่โดยสิ้นเชิง ในอดีตไม่ปรากฏว่ามีเครื่องจักสานในลักษณะนี้ ช่างอาจไม่มีความสามารถที่จะสานในลักษณะดังกล่าวเนื่องจากไม่เคยทำ หรืออาจเป็นเพราะไม่มีผู้สั่ง ความต้องการใช้สอยมีไม่มาก ทำให้ไม่พบการเปลี่ยนแปลงรูปทรงทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว

ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงรูปทรงพบว่าช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงในช่วงปีพ.ศ. 2529 - 2531 หรือเมื่อประมาณ 10 ปีมาแล้วพบว่ามีถึงร้อยละ 52.38 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงเวลาดังกล่าวตรงกับช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรม โดยประกาศให้ปีพ.ศ. 2531 เป็นปี “ศิลปหัตถกรรมไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหัตถอุตสาหกรรมทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลาง มีการส่งเสริมการผลิต พัฒนาช่างฝีมืออนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมเพื่อการพาณิชย์ และจัดให้มีการปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์(สาวตรี เจริญพงศ์, 2537) ทำให้มีการตื่นตัว มีการส่งเสริม พัฒนารูปแบบเครื่องจักสานกันอย่างกว้างขวาง ประกอบกับความนิยมในการใช้และกระแสการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เพิ่มขึ้น มีความต้องการเครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก ช่างจักสานจึงได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปทรงเพื่อให้เป็นทางเลือกที่หลากหลายในตลาด หลังจากปีพ.ศ. 2532 เป็นต้นมาพบว่าไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงเท่าใดนัก คือในแต่ละช่วงจะมีคร่าว้อยู่ที่ 5 - 7 ซึ่งถือว่าน้อยมากมีช่างที่ทำการเปลี่ยนในช่วงดังกล่าวประปราย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเครื่องจักสานไม้ไผ่ได้ผ่านการพัฒนามานับร้อยนับพันปี จนมีรูปทรงที่เหมาะสมกับการใช้สอยอย่างสมบูรณ์ดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น และลักษณะของการเปลี่ยนแปลงรูปทรงจะเป็นเพียงการปรับเพิ่มลดขนาดเสียเป็นส่วนมาก กล่าวคือเราไม่สามารถที่จะไปเปลี่ยนแปลงในด้านรูปทรงของเครื่องจักสานไม้ไผ่ได้มากมายนัก เนื่องจากเครื่องจักสานแต่ละชนิดมีเอกลักษณ์อันโดดเด่นและเหมาะสมกับการใช้สอยอย่างสมบูรณ์แล้ว เราอาจเปลี่ยนแปลงบางส่วนได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น และเมื่อช่างจักสานได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงไปเมื่อ ประมาณ 10 ที่ผ่านมา คือในช่วงปี พ.ศ. 2529 - 2531 ในช่วงต่อมาก็จึงไม่รู้ว่าจะเปลี่ยนอะไรอีก เนื่องจากความจำกัดในด้านเอกลักษณ์ของเครื่องจักสานเอง ดังนั้นในช่วงเวลาต่อมาก็จึงพบการเปลี่ยนแปลงรูปทรงได้น้อย ส่วนการเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2528 ลงไป กล่าวได้ว่าแทบจะไม่พบการเปลี่ยนแปลงรูปทรงเลย อาจเป็นเพราะในช่วงเวลาดังกล่าว บทบาททางหน้าที่ใช้สอยของเครื่องจักสานยังตอบสนองการใช้สอยแบบเดิม ยังไม่มีการตื่นตัวใน

ด้านการใช้สอยที่กว้างขวาง ช่างจักรสานยังไม่ทราบว่ามีความต้องการใช้สอยในลักษณะใหม่ที่ต้องทำให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักรสาน รวมทั้งข้อมูลข่าวสารต่างๆที่อาจจะยังเข้าไปไม่ถึงในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่นที่ช่างจักรสานอาศัยอยู่ ทำให้อิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปทรงยังไม่แพร่กระจายไปถึง ดังนั้นช่างจักรสานจึงยังไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงในช่วงนี้

สำหรับความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปทรง พบว่าช่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงรูปทรงเพราะทำให้ขายได้มากขึ้น ผู้ที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า รูปทรงเดิมมีความงามกว่ามีคุณค่าและอยากให้ช่วยกันอนุรักษ์ แต่ที่ต้องเปลี่ยนเพราะผู้สั่งต้องการให้เปลี่ยน

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปทรงพบว่า ช่างจักรสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงรูปทรงส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากทำตามความต้องการของผู้สั่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ของการทำเครื่องจักรสานได้เปลี่ยนจากทำเพื่อใช้สอยในครัวเรือนเปลี่ยนมาเป็นการทำเพื่อจำหน่าย ดังนั้นการทำเพื่อให้จำหน่ายได้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด สอดคล้องกับ ราตรี สรรพศรี(2539)ที่พบว่าปัจจุบันช่างจะมีวัตถุประสงค์ในการผลิตหัตถกรรมเพื่อให้ขายได้เป็นหลัก ผู้ซื้อต้องการอย่างไรผู้ผลิตก็ต้องทำตาม ดังนั้นช่างจักรสานจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงเพื่อทำตามความต้องการของผู้สั่งหรือผู้ซื้อ สาเหตุอีกประการหนึ่งคือต้องการประยุกต์ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจุบันเครื่องจักรสานได้ถูกประยุกต์หน้าที่ใช้สอยให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ช่างจักรสานจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน พัฒนารูปทรงให้ตรงและเหมาะสมกับการใช้สอย ส่วนเหตุผลที่ต้องการความแปลกใหม่ อาจเป็นเพราะช่างบางคนมีความสามารถและทักษะสูง จึงสร้างรูปทรงหรือพัฒนาดัดแปลงรูปทรงขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง หรือทำให้ได้รับประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นกว่าเดิม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

พบว่า ช่างจักรสานส่วนใหญ่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างร้อยละ 56.25 ที่ไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างร้อยละ 43.75 จะเห็นได้ว่าในด้านโครงสร้างช่างจักรสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมีมากกว่าช่างจักรสานที่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ทั้งนี้เป็นเพราะโครงสร้างของเครื่องจักรสานไม้ไผ่ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการรับน้ำหนักและเป็นตัวตรึงหรือบังคับให้รูปทรงสามารถคงตัวอยู่ได้ ส่วนนี้จึงต้องการความแข็งแรง และปัจจุบันมีวัสดุประเภท โลหะ พลาสติก เชือกไนลอน วัสดุเหล่านี้สามารถนำมาใช้เสริมหรือทำโครงสร้าง รวมทั้งนำมาผูกมัด

ักชอบได้ดี ช่วยให้เกิดสะดวกรวดเร็วในการทำและเพิ่มความแข็งแรงคงทนให้แก่เครื่องจักรสานไม้ไผ่ อีกทั้งยังหาง่ายและมีราคาถูก จึงทำให้ช่างจักสานหันมาใช้วัสดุเหล่านี้มาใช้ทำหรือเสริมโครงสร้างมากขึ้น เป็นผลให้ช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง มีจำนวนมากกว่าช่างจักสานที่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

ช่างจักสานที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนใหญ่มีความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของการไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างว่าเป็นเพราะ โครงสร้างเดิมที่ทำอยู่มีความเหมาะสมแล้วร้อยละ 82.09 รองลงมาคือทำได้เฉพาะโครงสร้างที่เคยทำร้อยละ 13.43 และโครงสร้างที่ทำเป็นที่ต้องการของตลาดร้อยละ 4.48 สรุปได้ว่าสาเหตุของการไม่เปลี่ยนโครงสร้างคือ โครงสร้างเดิมที่ทำอยู่มีความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเครื่องจักรสานที่ช่างจักสานทำอยู่เป็นงานที่มีความละเอียดประณีตสูง ช่างจักสานนิยมชมชอบวัสดุพื้นบ้านแบบดั้งเดิมมากกว่าที่จะใช้วัสดุสมัยใหม่ ที่มักไม่มีความกลมกลืนกับเครื่องจักรสานไม้ไผ่และยังถือว่าเป็นการทำลายคุณค่าทางความงามและเอกลักษณ์ของเครื่องจักรสาน ซึ่งสอดคล้องกับวิบูลย์ ลี้สุวรรณ(2539)ที่กล่าวว่าการใช้วัสดุพื้นบ้านดั้งเดิมผสมกับวัสดุสมัยใหม่ ทำให้งานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านด้อยคุณค่าและด้อยความงดงามที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นไป ประกอบกับเครื่องจักรสานชนิดที่ช่างทำอยู่ไม่ได้ใช้รับน้ำหนักมากมายหรือถูกนำมาใช้บ่อยครั้ง วัสดุสมัยใหม่ที่มีความคงทนแข็งแรงกว่าจึงไม่มีความจำเป็น เพราะวัสดุเดิมที่เป็นไม้ไผ่และหวาย ก็สามารถรับน้ำหนักและมีความคงทนแข็งแรงในระดับหนึ่ง ดังนั้นช่างจักสานจึงไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเครื่องจักรสาน ยังคงทำตามแบบดั้งเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเสริมแต่งโครงสร้างแต่อย่างใด

ความคิดเห็นของช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง พบว่า ช่างจักสานส่วนใหญ่ จะทำการเปลี่ยนแปลงในส่วนของวัสดุที่นำมาผูกมัดักชอบ หรือใช้ยึดโครงสร้างของเครื่องจักรสานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.03 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนที่จับหรือหิ้วคิดเป็นร้อยละ 34.60 การที่ช่างจักสานส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงวัสดุที่นำมาผูกมัดักชอบ หรือใช้ยึดโครงสร้างมากที่สุดอาจเป็นเพราะ ปัจจุบันมีวัสดุสมัยใหม่ที่สามารถนำมาใช้แทนหวายซึ่งเป็นวัสดุที่ใช้ผูกมัดักชอบมาตั้งแต่อดีต วัสดุสมัยใหม่หาได้ง่าย ราคาถูก เป็นวัสดุสำเร็จรูปที่สามารถนำมาใช้ได้เลย ไม่ต้องผ่านการเหลาหรือเลียดเหมือนกับหวาย ทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็ว ช่างจักสานจึงนิยมที่จะใช้วัสดุสมัยใหม่มาใช้มากกว่า อีกทั้งในเรื่องของเวลาและความรวดเร็วเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อระบบการค้าคือช่วยในการลดต้นทุน ทำให้ช่างจักสานเลือกที่จะใช้วัสดุสมัยใหม่มาผูกมัดักชอบ หรือใช้ยึดโครงสร้างของเครื่องจักรสาน สำหรับวัสดุสมัยใหม่ที่ช่างจักสานนำมาใช้มากที่สุดคือ ลวด รองลงมาคือเชือก ตะปู และกาวตามลำดับ เป็นเพราะลวดเป็น

วัสดุที่เหนียวและเส้นเล็ก สามารถที่จะสอด ร้อยไปตามขอบของเครื่องจักรสานได้ง่ายและเป็น วัสดุที่หาง่ายราคาถูกไม่ผุหรือเปื่อยง่าย ชาวจึงนิยมนำมาใช้ในการผูกมัดดักขอบมากที่สุด ส่วน เชือก ซึ่งเป็นพลาสติกมีความเหนียวแต่เมื่อถูกแดดตากลมตากฝนจะกรอบและเปื่อยได้ง่าย เมื่อนำเชือกมา สอดหรือใช้ผูกมัดดักขอบ จะทำได้ยากกว่าการใช้ลวด ดังนั้นจึงถูกเลือกใช้น้อยกว่า ส่วนตะปูช่างจักสานจะนำมาตอกยึดโครงสร้างเพื่อให้เกิดความแข็งแรง แต่สำหรับเครื่องจักสาน ที่มีขนาดเล็กมากๆ การใช้ตะปูอาจไม่สามารถทำได้ และการใช้ตะปูยังเป็นการทำลายคุณค่าของ เครื่องจักสานอีกด้วยหากไม่มีการเก็บซ่อนหรือสานทับให้มิดชิด ทำให้พบการใช้ตะปูค่อนข้าง น้อย ส่วนกาว ชาวจะใช้ในงานที่ขนาดเล็กและมีความละเอียดมากเป็นพิเศษ ซึ่งงานใน ลักษณะนี้มีคือนางน้อย จึงทำให้ไม่ค่อยพบว่ามีการใช้กาวในการช่วยติดยึดโครงสร้างของ เครื่องจักสาน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอีกลักษณะหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงในส่วนที่จับ หรือหัว เนื่องจากโครงสร้างในส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญที่ถูกใช้งานบ่อย และเป็นส่วนรับน้ำหนัก ต้องการ ความแข็งแรง การเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้จะเป็นการเปลี่ยนที่วัสดุที่นำมาใช้ทำหรือเสริมโครงสร้าง ดังนั้นวัสดุสมัยใหม่ที่มีคุณสมบัติในการเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับเครื่องจักสานจึงถูกนำมาใช้ วัสดุที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดในส่วนนี้คือ พลาสติก รองลงมาคือโลหะ เหตุผลที่พลาสติกถูกนำมา ใช้มากกว่า อาจเป็นเพราะพลาสติกเป็นวัสดุที่มีน้ำหนักเบา สามารถจัดขึ้นรูปได้ง่ายและมีราคา ถูก เครื่องจักสานบางชนิด เช่น เข่ง จะใช้หูสำเร็จรูปที่ทำจากพลาสติกมาติดแทนหวาย ซึ่งทำให้ มีความสะดวกรวดเร็ว ในส่วนของที่จับหรือที่หัวของตะกร้า จะใช้ลวดหรือเส้นโลหะขนาดเล็กดัด และทำเป็นโครงสร้างซ่อนอยู่ภายในแล้วจึงสานหวายทับลงไปอีกชั้นหนึ่งเพื่อให้เกิดความสวยงาม และมีความคงทนในการใช้สอยมากขึ้น

ช่างจักสานส่วนใหญ่ทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2532 - 2534 ร้อยละ 38.27 และช่วงปี พ.ศ. 2535 - 2537 ร้อยละ 24.69 ซึ่งจะเห็นได้ว่าอยู่ในช่วง 5 ปีหลังที่ผ่านมา ทั้งนี้เป็นเพราะช่างจักสานส่วนใหญ่คำนึงถึงเรื่องระบบการค้ามากขึ้น ความต้องการใช้สอย เครื่องจักสานมีมากขึ้น พอค้าคนกลางอาจจะกดราคา ทำให้ช่างจักสานต้องเปลี่ยนแปลงโครง สร้าง เปลี่ยนแปลงวัสดุ เพื่อลดต้นทุนหรือลดระยะเวลาการผลิต

ช่างจักสานที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดัง กล่าว โดยให้เหตุผลว่าช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว มีความแข็งแรงมากขึ้น

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพบว่า เป็นเพราะต้องการความสะดวกรวดเร็วในการทำ ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจุบันการทำเครื่องจักรสานมักทำเพื่อการค้า ดังนั้นช่างจักสานจึงพยายามหาวิธีที่ง่ายที่สุด รวดเร็วที่สุด เพื่อให้ได้เงินมามากที่สุด ส่วนอีก 2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่มีคาร์บอนใยใกล้เคียงกันคือ เพื่อให้โครงสร้างมีความแข็งแรงและขาดแคลนหน่วยที่เป็นวัสดุสำคัญในการผูกมัดถัก การเพิ่มความแข็งแรงในกรณีนี้อาจเป็นผลพลอยได้ ช่างจักสานคงไม่ตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อความแข็งแรงเป็นสำคัญ เพราะโครงสร้างของเครื่องจักสานที่ทำมาตั้งแต่อดีตก็มีความคงทนแข็งแรงได้ดีในระดับหนึ่งอยู่แล้ว และในส่วนนี้ช่างยังมีความเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ ช่างบางคนบอกว่าใช้วัสดุใหม่ เช่น พลาสติกทนกว่า แต่ช่างบางคนบอกว่าพลาสติกจะเปื่อยและขางาย หมายมีความคงทนกว่า ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความแข็งแรงจึงเป็นผลพลอยได้มากกว่าที่จะเป็นเหตุผลหลัก ส่วนการขาดแคลนหน่วย เป็นเพราะปัจจุบันหน่วยหายากและมีราคาแพง อีกทั้งการใช้หน่วยยังต้องเสียเวลามาเรื่อยๆ เลียดทำให้ใช้เวลามากขึ้น กล่าวโดยสรุปความสะดวกรวดเร็วเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ช่างจักสานเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลวดลาย

พบว่า ช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายของเครื่องจักสาน คิดเป็นร้อยละ 86.11 เปลี่ยนแปลงลวดลายร้อยละ 13.89 จากตัวเลขแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าช่างจักสานเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลาย เหตุผลที่ช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายเพราะ ทำได้เฉพาะลวดลายที่เคยทำ ร้อยละ 38.74 ไม่สามารถสานลายอื่นเพราะรูปทรงของภาชนะบังคับ ร้อยละ 29.84 และลายที่เหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ร้อยละ 21.47 เหตุผลทั้งสามนี้มีความสอดคล้องกันคือ การสานลวดลายเป็นขั้นตอนที่ค่อนข้างยาก ต้องอาศัยทักษะและความชำนาญ และเครื่องจักสานแต่ละชนิด มีการขึ้นรูป การเลือกใช้ลายต่างกัน เครื่องจักสานบางชนิดมีลายที่เหมาะสมหรือเป็นลายบังคับเพียงลายเดียว และในปัจจุบันช่างจักสานส่วนใหญ่สามารถทำเครื่องจักสานได้เพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้นคือจะทำเฉพาะที่สามารถขายได้ ไม่สนใจที่จะเรียนรู้หรือประยุกต์ที่จะทำให้รูปแบบของเครื่องจักสานแตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือทำได้เพียงแบบและทำเป็นจำนวนมากเพื่อขายส่ง ดังนั้นช่างจึงมีความสามารถจำกัดในด้านการสานลวดลาย ประกอบกับเครื่องจักสานส่วนใหญ่มักจะมีแม่ลายบังคับที่ใช้สานเฉพาะกับรูปทรงนั้นๆ จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงลวดลายไม่สามารถทำได้ง่าย

ความคิดเห็นของช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลาย พบว่า ส่วนใหญ่ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายในลักษณะของการสร้างลายขึ้นมาใหม่โดยพัฒนาจากลายแม่บท ร้อยละ 37.20 ทั้งนี้เป็นเพราะเครื่องจักสานบางชนิด โดยเฉพาะเครื่องจักสานที่ใช้สอยเป็นเครื่องแสดงฐานะ แสดงรสนิยม หรือที่ใช้เป็นภาชนะเนื่องในงานบุญประเพณี เครื่องจักสานเหล่านี้มักจะบ่งบอกรสนิยมและฐานะของผู้ใช้ ดังนั้นเครื่องจักสานเหล่านี้จึงมักถูกสร้างด้วยความประณีตบรรจง มีการพัฒนาลวดลายให้มีความสวยงามแปลกตาออกไปมากเป็นพิเศษ

การเปลี่ยนแปลงอีกลักษณะหนึ่งคือ การย้อมสีเส้นตอกแล้วนำมาสานเป็นดอกดวงและลวดลาย คิดเป็นร้อยละ 27.90 การย้อมสีเส้นตอก แม้ว่าจะเคยมีมาแล้วในสมัยโบราณ แต่นิยมย้อมเป็นสีดำหรือสีเข้มเพียงสีเดียว ปัจจุบันมีการใช้สีหลายสี เป็นสีที่สว่างสดใส บางครั้งจุดขาด แล้วนำมาสานเป็นดอกดวง ก็จะได้ลวดลายใหม่ที่มีความแปลกตาออกไป การทำในลักษณะนี้อาจช่วยให้เครื่องจักสานเกิดสีสันสะดุดตา ช่างจักสานจึงทำการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวนี้เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

การเปลี่ยนแปลงลวดลายที่พบอีกลักษณะหนึ่งคือ การสร้างลายขึ้นมาใหม่โดยการพัฒนาจากลายผ้าทอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะช่างจักสานต้องการหลีกเลี่ยงความจำเจ จึงสร้างลายจากผ้าทอที่มีเป็นแบบอยู่มากมาย

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่มีการนำวัสดุอื่นมาสานร่วมกับตอกไม้ไผ่เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยทำให้เครื่องจักสานแปลกตาออกไปและอาจมีส่วนช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำด้วย เช่น การนำก้านมะพร้าวมาสานร่วมกับตอกไม้ไผ่ นำใบลานมาสานร่วมกับตอกไม้ไผ่ ซึ่งการทำเช่นนี้ไม่ต้องเสียเวลาในการเหลาและจักตอกมากเท่ากับการใช้ตอกไม้ไผ่อย่างเดียว ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วด้วย และมีผลพลอยได้เป็นความแปลกตาด้วย

การเปลี่ยนแปลงลวดลายโดยการสร้างลายขึ้นมาใหม่ตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง พบเพียงร้อยละ 6.98 ทั้งนี้เพราะการทำในลักษณะนี้ช่างจำเป็นต้องเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์และมีทักษะความชำนาญสูง การสร้างลายขึ้นมาใหม่นอกจากจะต้องสร้างให้ดูงามและน่าสนใจกว่าเดิมแล้วยังต้องเป็นลายที่เหมาะสมที่จะช่วยให้เครื่องจักสานคงรูปอยู่ได้และสามารถใช้สอยได้ดีเหมือนเดิมด้วย ดังนั้นจึงเป็นงานที่ยาก การทำในลักษณะนี้จะพบในช่างที่มีความสามารถและชำนาญสูง รวมทั้งต้องมีความคิดสร้างสรรค์ด้วย

ช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายส่วนใหญ่ทำการเปลี่ยนแปลงในช่วง ปี พ.ศ. 2538 - 2540 อาจเป็นเพราะ ในช่วงเวลาดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงโดยการย้อมสีเส้นตอก กำลังได้รับความนิยมและทำกันมาก จึงพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ค่อนข้างมาก อีกช่วงหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงลวดลายกันมากคือ พ.ศ. 2529 - 2531 ซึ่งตรงกับช่วงที่มีการรณรงค์เกี่ยวกับ ศิลปหัตถกรรม ทำให้มีการตื่นตัวและส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงลวดลายกันมากในช่วงเวลานี้ ในช่วง ก่อนปีพ.ศ. 2526 พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงลวดลายน้อยมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงลวดลายไม่นิยมทำกัน เพราะดังที่กล่าวแล้วว่า เครื่องจักสานส่วนใหญ่จะมีลาย บังคับ ช่างจักสานจะสร้างลายได้เท่าที่ตนทำอยู่ประจำเท่านั้น จึงทำให้ลวดลายของเครื่องจัก สานไม่ถูกเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ปัจจุบัน ด้วยความเจริญของเทคโนโลยี ความแพร่หลายของ ข่าวสารข้อมูล การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของหน่วยงานราชการ ทำให้การ สร้างสรรค์ลวดลายของเครื่องจักสานไม่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อ เทียบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปทรงและโครงสร้างแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางด้านลวดลาย ยังคงมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่น้อยกว่าอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ก็ด้วยความจำกัดและความบังคับ ของรูปทรงประกอบกับความสามารถของช่างจักสานที่มีอยู่อย่างจำกัดนั่นเอง

ช่างจักสานที่ทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายทั้งหมดเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงลวดลายโดย ให้เหตุผลว่าเห็นด้วยเพราะ ทำให้สามารถขายได้มากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า การขายยังคงมีอิทธิพล ต่อเครื่องจักสานค่อนข้างมากไม่ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตาม

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงลวดลาย พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการความแปลกใหม่ ร้อยละ 34.29 ทำตามผู้สั่งร้อยละ 20 เท่ากับทำตามลวดลายที่กำลังได้รับความนิยมจากตลาด อาจเป็น เพราะ การเปลี่ยนแปลงลวดลายในลักษณะต่างๆ เพ็ญนิยมและแพร่หลายเมื่อไม่กี่ปีมานี้ เมื่อ ช่างจักสานได้พบเห็นเครื่องจักสานที่มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้นจากท้องถิ่นอื่น จากโทรทัศน์ จากหนังสือ หรือจากการแนะนำของวิทยาก็ดี อาจทำให้เกิดแรงบันดาลใจหรือทำให้เกิดความ ต้องการที่จะเลียนแบบ จึงได้ทำการเปลี่ยนแปลงขึ้น และหากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้รับความนิยมหรือติดตลาด ผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นหรือยอดขายที่เพิ่มขึ้นก็จะตามมา

สาเหตุอื่นๆที่ช่างจักสานทำการเปลี่ยนแปลงลวดลายคือ เพื่อส่งเข้าประกวด เพื่อเพิ่มความ แข็งแรง และเพื่อการทดลองตลาด การจัดการประกวด นับเป็นสิ่งกระตุ้นที่ดีในการที่จะก่อให้เกิดเครื่องจักสานที่มีคุณค่าเพราะต้องกลั่นกรองมาอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับพยุพธ ไตรรัตน์สิงห กุล(2538)ที่กล่าวว่า การจัดการประกวดแข่งขันผลิตภัณฑ์จักสาน เป็นการส่งเสริมฝีมือ ให้เกียรติ

และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของช่างจักสาน รวมทั้งทำให้เกิดงานหัตถกรรมใหม่ๆ และดีที่สุดด้วย การทดลองตลาด เป็นสิ่งย่ำว่าช่างเริ่มที่จะมีความคุ้นเคยกับระบบการค้าและพัฒนาตัวเองให้เข้าไปมีส่วนในกระบวนการค้านี้มากขึ้น การเพิ่มความแข็งแกร่งเป็นผลพลอยได้มากกว่าเป็นเหตุผลหลักที่ช่างจะคำนึงถึงเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงลวดลาย

จากการสำรวจความคิดเห็นของช่างจักสานไม้ไผ่ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานไม้ไผ่ประเภทของไซในครัวเรือน ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันตก หากพิจารณาโดยรวมกล่าวได้ว่า ช่างจักสานส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานมากนัก จะมีก็เพียงการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง ในลักษณะที่มีการนำวัสดุอื่นมาใช้ในการผูกมัด ถักขอบของเครื่องจักสาน และนำวัสดุสมัยใหม่ที่มีความคงทนแข็งแรง มาใช้ทำหรือเสริมโครงสร้างในส่วนที่จับหรือหิ้ว ซึ่งเป็นส่วนที่ถูกใช้เป็นตัวรับน้ำหนัก และมักจะชำรุดเสียหายง่าย ส่วนการเปลี่ยนแปลงในลักษณะอื่นทั้งด้านรูปทรง โครงสร้างและลวดลาย พบค่อนข้างน้อย สาเหตุของการไม่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่วนใหญ่เห็นว่า รูปแบบดั้งเดิมที่ทำกันมาแต่อดีตมีความเหมาะสมกับการใช้สอยแล้ว ส่วนสาเหตุที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วพบว่าเป็นเพราะทำตามผู้สั่งและต้องการความสะดวกรวดเร็ว

จากลักษณะการเปลี่ยนแปลงและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่นำเครื่องจักสานไม้ไผ่เข้าสู่ระบบการค้า ทำให้บทบาทของเครื่องจักสานไม้ไผ่เปลี่ยนจากของใช้ที่พื้นบ้าน มาเป็นสินค้า เมื่อเครื่องจักสานถูกผลิตในฐานะสินค้า จึงมีการคิดถึงในเรื่องต้นทุนและกำไร ประกอบกับความเป็นอยู่ในระดับพื้นบ้าน การจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ มักจะคำนึงถึงความสะดวก หาง่าย และราคาไม่แพงเป็นหลัก ทั้งผู้ผลิตและผู้ใช้มักจะมีตัวเลือกในด้านคุณค่าทางศิลปะในอันดับท้ายๆ เมื่อความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจรวมกับการไม่ตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปะ รูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าโดยรวมแล้วการเปลี่ยนแปลงยังจัดอยู่ในเกณฑ์ที่น้อย และแม้ว่าจำนวนช่างจักสานที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบจะเพิ่มขึ้นในอนาคต แต่ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง คงไม่เปลี่ยนไปมากกว่านี้ เพราะหากภาชนะชนิดใดยังถูกเรียกว่าเครื่องจักสานไม้ไผ่ วัสดุและรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จะต้องเป็นไปในลักษณะเดิม

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับช่างจักสาน

1. หากช่างจักสานต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ ควรคำนึงถึงความกลมกลืนของรูปทรง โครงสร้าง และลวดลาย ให้คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. หากช่างจักสานต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องจักสานโดยการนำวัสดุอื่นมาผูกมัด ถักขอบ หรือยึดโครงสร้าง ควรเลือกใช้วัสดุที่มีความกลมกลืนกับวัสดุเดิม ไม่ควรใช้เชือกพลาสติกที่มีสีฉูดฉาด นอกจากจะเปื่อยและขาดง่ายแล้วยังดูขัดแย้งกับเครื่องจักสานไม้ไผ่

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่ส่งเสริมงานจักสานไม้ไผ่

1. ไม่ควรนำเครื่องจักสานที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหนึ่งไปส่งเสริมให้อีกท้องถิ่นหนึ่งลอกเลียนแบบ เพราะอาจทำให้เกิดเครื่องจักสานที่มีรูปแบบซ้ำๆกันทั่วประเทศ
2. ก่อนที่จะนำรูปแบบใหม่ๆของเครื่องจักสานไม้ไผ่ไปถ่ายทอดหรือฝึกหัดให้แก่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ควรที่จะทำการศึกษา วิเคราะห์ และออกแบบเครื่องจักสานให้ลึกซึ้ง เพื่อจะได้รูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับการใช้สอย เป็นที่นิยมของตลาด และไม่ทำลายคุณค่าด้านความงามและลักษณะเฉพาะถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ประเภทของใช้ในครัวเรือน ในท้องถิ่นอื่น และศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่ประเภทอื่นๆต่อไป
2. ควรมีการศึกษาให้เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเครื่องจักสานไม้ไผ่ในแต่ละชนิด เพราะปัจจัยหรืออิทธิพลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานไม้ไผ่แต่ละชนิด จะแตกต่างกันไป
3. ข้อมูลเชิงวิชาการเกี่ยวกับเครื่องจักสานไม้ไผ่หรือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอื่นๆ อาจจะมีน้อยไปบ้าง แต่ไม่ควรนำมาเป็นเครื่องบันทึกทอนกำลังใจที่จะศึกษาค้นคว้าวิจัย เพราะหากไม่ช่วยกันสร้างองค์ความรู้ เครื่องจักสานไม้ไผ่รวมทั้งศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอื่นๆอาจไม่มีทั้งตัวอย่างและตำนานไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและภาคภูมิใจ

นอกจากข้อเสนอแนะดังกล่าว ผู้วิจัยใครขอนำเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมประกอบข้อมูลเชิงวิชาการ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า การสังเกตและประสบการณ์ในการไปเก็บข้อมูล ดังนี้

เครื่องจักสานไม้ไผ่ ถือกำเนิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ที่ได้นำวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่มากัดแปลงเป็นเครื่องมือเพื่อใช้สอยในการดำรงชีวิต เครื่องมือเหล่านี้ถูกนักวิชาการเรียกวางาน “ หัตถกรรม ” หัตถกรรมเหล่านี้มีพัฒนาการเรื่อยมาเป็นลำดับเคียงคู่กับประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ในประเทศไทยมีหลักฐานที่ทำให้เชื่อได้ว่า เครื่องจักสานมีปรากฏอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยมาช้านานแล้ว ตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน นักวิชาการได้พยายามศึกษา แยกแยะ จัดระบบ ประเมินคุณค่าของหัตถกรรมประเภทต่างๆ โดยเครื่องจักสานไม้ไผ่ มีฐานะเป็นทั้ง หัตถกรรมพื้นบ้านทั่วไปที่มีคุณค่าทางความงามและความละเอียดประณีตอยู่น้อย เป็นศิลปะพื้นบ้าน เป็นศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยมีตัวกำหนดที่สำคัญที่ใช้ในการแยกแยะคือ รูปแบบ คุณค่าทางความงามและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยส่วนตัวผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดให้เครื่องจักสานไม้ไผ่อยู่ในฐานะอะไรก็ตาม มักจะมีความคาบเกี่ยวกันเสมอ เนื่องจากการประเมินคุณค่าทางศิลปะ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับว่าจะศึกษาไปในแนวทางอย่างไร

ดังได้กล่าวแล้ว เครื่องจักสานมีการพัฒนาเรื่อยมาเป็นลำดับ ตัวกำหนดรูปแบบของเครื่องจักสานที่สำคัญคือ หน้าที่ใช้สอย วัสดุ และคตินิยมเฉพาะถิ่น ในอดีตเครื่องจักสานมีการพัฒนาอย่างช้าๆ ผ่านการใช้สอย ชัดเกลา ปรับปรุง และพัฒนามานับร้อยนับพันปี เมื่อถึงจุดที่มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับการใช้สอยถึงที่สุดแล้ว การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องจักสานแทบจะหยุดชะงักลงโดยสิ้นเชิง จะมีบ้างก็ดัดแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เครื่องจักสานแต่ละชนิดมีความโดดเด่นในเอกลักษณ์ของตนเองตลอดมา จนถึงปัจจุบันที่เริ่มเห็นเครื่องจักสานไม้ไผ่มีการเปลี่ยนแปลงมากมายในหลายลักษณะ เป็นต้นว่า มีเครื่องจักสานรูปทรงแปลกใหม่ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน เครื่องจักสานที่เคยเห็นมาแต่อดีตถูกย่อส่วนให้เล็กลงหรือขยายให้ใหญ่ขึ้น มีสีสันสะดุดตา มีการนำไปใช้สอยในลักษณะใหม่ บางครั้งนำไปทำเป็นโคมไฟ ทำเป็นของชำร่วย ของที่ระลึก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ความรู้สึกของผู้คนที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเป็นเช่นไร เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

จากการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคมเกษตรกรรมมานานหลายร้อยปี ตั้งแต่อดีตมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นั้น วิถีชีวิตของชาวไทยก็มิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แม้โลกภายนอกจะ

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ความมานะอดทนอย่างสูงเนื่องจาก เป็นผลงานที่มีความละเอียดประณีตมาก ขางที่ทำงานจะเป็นคนที่มีใจรักและเสียสละ แต่เท่าที่ผู้วิจัยได้พบเห็น ขางที่มีความสามารถและใจรักในลักษณะนี้ แทบจะไม่มีแล้ว ที่เห็นทำกันอยู่ในปัจจุบัน ล้วนเป็นขางที่ได้รับการอุปถัมภ์จากรชนชั้นสูง หรือจากผู้ที่มีกำลังทรัพย์และมีความตั้งใจที่จะอนุรักษ์จริงๆ เพราะขางเหล่านี้ล้วนมีการะทางครอบครัว ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยให้ ส่วนใหญ่ได้ผลตอบแทนไม่คุ้มคากับเวลาที่เสียไป แนวโน้มในการทำลักษณะนี้คงลดลงไปตามลำดับ เพราะเครื่องจักรสานที่ทำสำเร็จแล้วมักมีราคาแพง กลุ่มผู้ใช้หรือผู้ซื้อซื้ออยู่ในวงจำกัด รวมทั้งขางที่มีฝีมือก็มีน้อยและหายาก จากการสอบถามพบว่าผู้ซื้อขางเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นสูงหรือบรรดาเจ้านายต่างๆ ซึ่งในอดีตถือเป็นผู้อุปถัมภ์ขางฝีมือที่สำคัญ ปัจจุบันกลุ่มคนเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงในรสนิยมเริ่มหันไปสนใจสินค้าที่มีความทันสมัยที่มาจากส่วนกลาง ทำให้ผลงานดั้งเดิมที่มีราคาสูงเหล่านี้นับวันจะสูญสลายลง แต่มีปัจจัยหนึ่งที่น่าจะเป็นสิ่งประคับประคองผลงานเหล่านี้ให้ยืดเวลาต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง คือ รสนิยมของชนชั้นกลางใหม่ กล่าวคือ ความเปลี่ยนแปลงภายใต้เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ได้ก่อให้เกิดกลุ่มคนกลุ่มใหม่ขึ้นมา ที่มีรสนิยมแตกต่างไปจากคนอื่นๆ ในสังคม คนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นมาด้วยการขยายตัวของระบบราชการ หรือเติบโตมาพร้อมกับการขยายตัวของเศรษฐกิจ คนกลุ่มนี้มีรากเหง้ามาจากสามัญชนธรรมดา ไม่ใช่แบบผู้ดีเก่า แต่เมื่อคนกลุ่มนี้มีพลังซื้อมากขึ้น สิ่งที่เขาโหยหาคือ การสร้างรากเหง้าเทียมว่าตนเองก็มีเชื้อสายมีรากเหง้าด้วยความพยายามที่จะครอบครองสิ่งที่เขาคิดว่าเคยเป็นของผู้ดีนั่นเอง(อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2537) พลังผลักดันทางด้านรสนิยมนี้อาจมีผลทำให้เครื่องจักรสานแบบดั้งเดิมที่มีราคาสูงยังปรากฏอยู่ให้เห็น อีกหน่วยงานหนึ่งที่สามารถรักษางานอันทรงคุณค่าเหล่านี้ไว้ได้คือ หน่วยงานของรัฐบาลที่ควรจะยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้ขางที่ทำงานในเชิงอนุรักษ์นี้เป็นผู้ที่มีความสำคัญ และสนับสนุนให้มีการสืบทอด และสร้างงานในลักษณะนี้ต่อไป

ในส่วนของกลุ่มที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆ เศรษฐกิจและเทคโนโลยี หน่วยงานของรัฐบาลมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและนำความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีไปสู่ผู้ผลิต เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้นำรูปแบบใหม่ๆ ไปส่งเสริมให้ชาวบ้าน สร้างเครื่องมือ เช่น เครื่องจักรดอกไฟฟ้า เครื่องเลื่อยไฟฟ้า ไปแนะนำให้กับขางชาวบ้าน ประกอบกับนายทุนกลายเป็นผู้มีส่วนในการกำหนดรูปแบบของเครื่องจักรสานมากขึ้น ทำให้ปัจจุบันสามารถพบเห็นเครื่องจักรสานรูปแบบใหม่ ประกอบกันเข้ากับวัสดุใหม่ๆ อีกทั้งขางจักรสานส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการค้าและการพัฒนารูปแบบ ต้องพึ่งพานายทุนที่มีความรู้มากกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างจึงขึ้นอยู่กับนายทุนเป็นสำคัญ เพราะขางชาวบ้านต้องอาศัยกลุ่มนายทุน เพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้า นำมาซึ่งรายได้สำหรับเลี้ยงครอบครัว ในส่วนที่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเป็นการทำลายคุณค่าของ

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

เกินไป อาจเป็นเพราะผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นคนเมืองที่ค่อนข้างจะเลือกใช้ของที่มีคุณภาพดี ช่างที่ทำจึงต้องคำนึงถึงรูปแบบให้เป็นที่พอใจของผู้ซื้อด้วย

ในประเด็นที่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบจะเป็นการทำลายคุณค่าของเครื่องจักสานดั้งเดิมหรือไม่นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การประเมินคุณค่าไม่ว่าด้านใดก็ตาม เป็นสิ่งที่ตามมาภายหลัง เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยกลุ่มคนบางกลุ่ม และโดยทั่วไปการประเมินคุณค่าทางศิลปะ ที่เครื่องจักสานไม้ไผ่มีความคาบเกี่ยวอยู่ด้วยนั้น ก็เป็นสิ่งที่ไม่มีข้อจำกัดตายตัว โดยเฉพาะเครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ถือเป็นงานหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่สร้างขึ้นมาโดยคำนึงถึงการใช้สอยและความเรียบง่ายเป็นหลัก การประเมินคุณค่าต่างๆต้องประเมินในหลายๆด้านประกอบกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ หรือระบุลงไปว่า สิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี มีค่าหรือด้อย ผู้วิจัยสนใจว่า ในความเป็นจริง เกิดอะไรขึ้นกับเครื่องจักสานไม้ไผ่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลง เครื่องจักสานเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง เป็นการบันทึกข้อมูลเพื่อสืบต่อเรื่องราวของเครื่องจักสานไม้ไผ่ที่มีวิวัฒนาการมานับร้อยนับพันปี เพื่อแสดงให้เห็นว่าในช่วงรอยต่อของยุคคลายศตวรรษที่ 20 และเริ่มต้นศตวรรษที่ 21 นี้ รูปแบบของเครื่องจักสานได้มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ มากน้อยเพียงใด